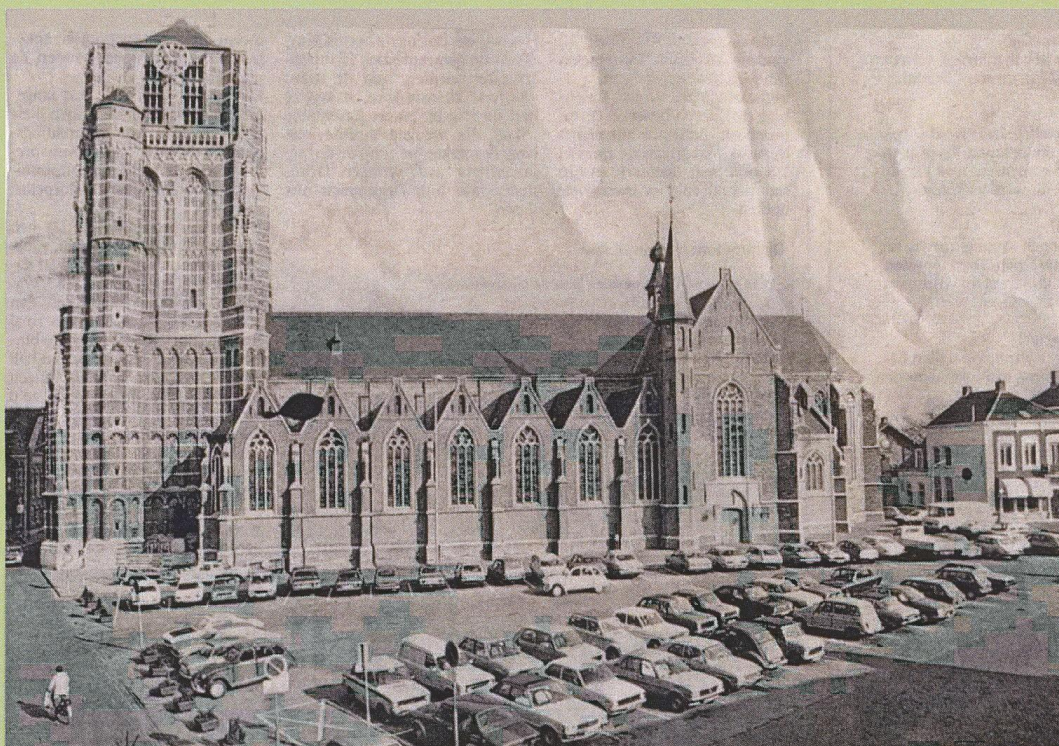

Heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout'

Zandheuvel 51
4901 HT Oosterhout
Tel : 0162 856 133

www.heemkunde-oosterhout.nl

41e jaargang

nummer 3

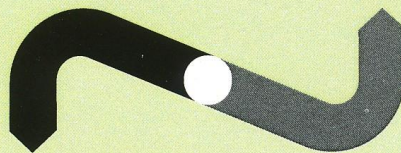
2017

Met een aantal uitgekiende dienstenpakketten verzorgen wij al ruim 40 jaar lang oplossingen op maat voor al uw financiële zaken. Verzekeringen, fiscale en juridische vragen, hypotheeken, spaar- en beleggingsproducten.

Kortom uw gehele financiële planning onder één dak.

Adviesburo Robbe BV Financiële Raadgevers

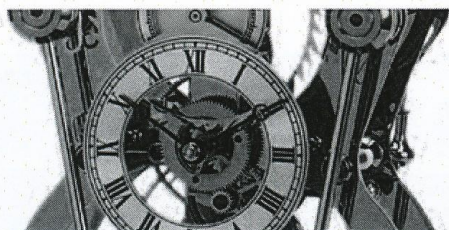

Heuvelstraat 5, 4901 KD OOSTERHOUT NB

Tel: (0162) 45 22 00 Fax: (0162) 42 77 63

E-mail: info@robbe.nl Web: www.robbe.nl

Als de klok stilstaat... wordt alles anders

*Bruijns Uitvaartverzorging
Oosterhout*

“Het kan anders”

Heeft u wel eens nagedacht over uw eigen uitvaart ?
De dood is een ingrijpende gebeurtenis.
Juist daarom moet er tijd en aandacht voor rouw zijn.

Wij werken niet met een basispakket maar scheppen ruimte voor
een eigen inbreng bij het verzorgen van de overledene,
het opstellen van de rouwtekst, het dragen van de kist en
het verloop van de plechtigheid.

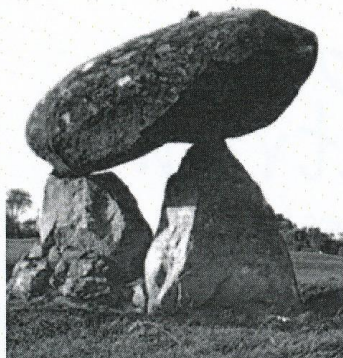
Bruijns Uitvaartverzorging

0162 - 45 77 75 dag en nacht

Florijnstraat 60 4903 RM Oosterhout

Als dit uw laatste wens is... ... zullen wij die respecteren

Omdat een uitvaart goed moet verlopen,
is het belangrijk dat betrokkenen zich
gesteund weten door een ervaren
uitvaartbegeleider.

Bruijns Uitvaartverzorging heeft de juiste
man of vrouw die zich in alle details
verdiept en een stijlvolle uitvaart begeleidt.

van DELFT
verhuur

*stoelen *tafels *staantafels
*tapinstallaties enz. enz.

tel. 0162-458217

GroenRIJK

Oosterhout

Het complete
tuincentrum

Weet wat er leeft

GroenRijk Oosterhout
Damweg 7 / Statendamweg • 0162-451852 • www.groenrijkoosterhout.nl

Ledenblad van heemkundekring

‘DE HEERLIJKHEID OOSTERHOUT’

41^e jaargang, nummer 3

2017

	pag.:
Inhoud van dit nummer	1
Christ Buiks Straatnamen in Dorst,Seters en Steenhoven	1
Martin van Halderen en John van Vught Op de koffie bij	15
Roy Ripzaad Wisseling van de macht: Hoe Brabant haar Gouden Eeuw verloor aan Holland.....	18
Colofon	30

Niets uit deze uitgave van de heemkundekring mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

Straatnamen in Dorst, Seters en Steenhoven

Christ Buiks

DORST

Akkerdijk

1480 opten Ackerdyc

Dit is dezelfde straat als de akkerstraat, die in 1529 genoemd wordt: die Ackerstraet.

Een dijk is een wat hoger liggende weg door moeras of heide, maar hier blijkbaar door de dorpsakker. Mogelijk was een derde naam voor dit straatje de Akkersteeg, 1548:Ackerstege.

In de dorpsakker van Dorst lagen tientallen kleine stukjes bouwland, die vaak zelf geen uitweg bezaten. De boeren moesten dan vaak over andermans grond rijden en dat gaf uiteraard wel eens problemen. Maar in de dorpsakker was elke meter grond belangrijk want het was, in oorsprong, een vruchtbaar gebied, waar dus elke vierkante meter benut moest worden.

Oude Baan

Deze straat liep van Breda over Dorst naar Tilburg. Werd ook wel de Oude Tilburgsebaan genoemd. Een baan is een gebaande, brede weg.

Baarschotsestraat

1860 Baarschotsche straat. In 1878 was deze straat 620 meter lang en ongeveer 8 m. breed.

Deze straat dankt zijn naam aan het gebied de Baarschot of Beerschot. Dit gebied wordt in 1426 Berscot genoemd.

Beer kan ook wijzen op het dier. Maar beren waren hier waarschijnlijk al voor het jaar 1000 uitgeroeid. Ook kan ber een nevenvorm bij baar 'kaal' zijn. Dit baar komt voor in de dorpsnaam Baarle, dat weer gevormd is uit Baarlo. De Bont oppert de mogelijkheid, gezien het feit

dat veel Beerschotten vrij dicht bij een waterloop liggen, dat bers is gevormd uit bern (met suizende r: rn >rs): dan een schot bij een stromend water. De schrijfwijze zou dan eigenlijk Bersschot met dubbele 's' moeten zijn geweest, maar in de meeste laatmiddeleeuwse en vroegmoderne namen wordt altijd maar één medeklinker van twee gelijke opeenvolgende medeklinkers geschreven. Dat zien we ook tegenwoordig nog met moderne straatnaambordjes: Elschot, een straat in Oosterhout waar Elsschot moet staan.

Schoot betekent 'beboste hoek hoger liggend land uitspringend in moerassig terrein'

De Bont ziet in schoot eerder een betekenis zoom (rand, kant)¹.

Bavelstraat

Oudste vermelding 1535 de Bavelische straet

Loopt van Dorst naar het buurdorp Bavel. De naam Bavel betekent: 'bos van Bavo'. Mogelijk is er een relatie geweest met het klooster van St.Baafs te Gent.

Braakstraat

1495 de Braeckstraet . wordt ook nog genoemd in 1828: de Braaquestraat

Waarschijnlijk een vergissing voor Broekstraat.

Bredasepad

1618 den voetpadt naer Breda ,in d'Acker

Blijkbaar liep er een pad door de Dorpsakker van Dorst naar Breda.

Broeksteeg

1466 die Broeckstege

Identiek met Broekstraat?

Broekstraat

1474 die Broeckstraet

Straat naar het Broek onder Dorst. Broek betekent 'moeras, poel, laag land, weiland'.

Bunderdijk

1731 den Buynderdyk

Genoemd naar het gebied de Bunders. Een bunder was een oppervlaktemaat van 1,29 ha. In het jaar 1820 werd het decimale Kg/m² stelsel ingevoerd. Bunder werd vervangen door hectare, dat is 10.000 vierkante meter. Maar in veel oude namen bleef bunder gewoon gehandhaafd. De boeren gingen later de hectare aanduiden met bunder, aanvankelijk nog met het achtervoegsel 'Hollandsche maat'.

Bunderdijk is waarschijnlijk gelijk aan de Bunderstraat, genoemd in 1627: de Buynderstraet

Een dijk was een wat hoger liggende weg door moerassig gebied of door de heide.

Gemene kerkdijk

1726 den Gemeenen kerkdyck

Waarschijnlijk een straat naar de Oosterhoutse kerk.

Gors

Dit is een vrij jonge naam, maar het straatje is heel oud. In 1939 wordt een stuk weiland als Gors aangeduid.

Gors 'gras'. (door letteromzetting en de overgang a>o ontstaan uit gras). Maar er zal toch wel iets speciaals aan een gors hebben gezeten waardoor het niet simpelweg wei genoemd werd. De term heeft in elk geval hier in Dorst geen betrekking op aangeslibd land.

Groene weg

1501 den groenenwech (naam voor een stuk grond!)

'Een groenstraat of groene weg is een straat of weg die over braak

liggend (groen) land loopt en jaarlijks verlegd wordt over het gedeelte van de drieledige akker dat onbebouwd blijft². Deze omschrijving klopt voor de Baronie niet: hier was de dorpsakker niet verdeeld in drie stukken, waarvan er steeds één braak lag (waarover de groene weg zou lopen). Een Groene Weg in de Baronie is een akkerweg, die tussen de (vaak geploegd liggende) akkers opviel door zijn begroeiing met o.a. Engels raaigras, Weegbree, Varkensgras etc.

Groenstraat

1435 die gruenstraet

Niet identiek met Groene weg. De Groenstraat liep ten zuiden van Dorst. Er staan diverse boerderijen aan.

De naam Groenstraat is in diverse dorpen bekend. Het is een straat die in de ploegtijd groen afsteekt bij het geploegde land. Soms ook een straat die naar een groen grasland gebed voert.

Hoogstraat

1506 die Hoighstraet.

Een Hoogstraat kan genoemd zijn naar hoge ligging of naar belangrijkheid. Identiek met de Koestraat?

Houwstraat

1509 Houstraet

Straatje lopend naar de Houw (Nouw).

Houw 'bos dat geregeld gekapt wordt'³. Houwen=kappen. De meeste hakhoutbossen werden om de 5 tot 7 jaar gebost. Zo ook de heggen, althans tot circa 1950 toen het hout zijn waarde verloor door opkomst van kolen voor de stook en ook de broodovens afgeschaft werden, waardoor er geen mutsaard meer nodig was. Ook het geriefhout was niet meer zo nodig, omdat veel onderdelen van de gereedschappen van ijzer vervaardigd werden. Zie Houke.

Omdat het perceel tegen het Broek ligt zou men ook kunnen denken

aan ouwe ‘waterland’⁴ of ‘alluviaal land’⁵. Dan moet de -h voorgevoegd zijn, maar dat is zeer goed mogelijk.

Kerkweg

1462 die kercwech

Weg naar de Oosterhoutse kerk

Koestraat

1435 die Koestrate

Deel van de huidige Baarschotsestraat. Genoemd naar de koeien die door deze straat naar de weilanden werden gestouwd. Die lagen in de Beerschot en Het Broek.

Leverstraatje

1696 het Leverstraetien

Levert(1479 die Levaert, lees Levoert) kan gevormd zijn uit Leegvoord (lage voord) of Leivoord. De voorde lag in de weg naar Lijndonk, door de Lei. In het laatste geval moet de naam ontstaan zijn in de tijd voordat de overgang Lei>Laay heeft plaatsgevonden.

Een voord is een doorwaadbare plaats in een beek. Die voordden werden aangelegd op plaatsen waar de beekoevers niet te steil waren. De wegen liepen naar de plaats waar een voorde lag en waaierden aan de overkant weer uit. Bij hoge beekkanten moest een voorde scheef aangereden/uitgereden worden. Zeker bij het omhoog rijden uit de voorde ging dit makkelijker dan tegen een steile kant.

Molenstraat

1673 de Meulenstraet

Liep de Molenstraat naar de watermolen van Molenschot? Maar die verdween al vroeg, voor het eind van de middeleeuwen, wanneer precies is niet bekend⁶. Waarom beginnen de vermeldingen van de straat pas in de 17e eeuw toen de watermolen al een paar honderd jaar

verdwenen was? Zou men dan via de Molenstraat naar de molen van Verhoven onder Gilze zijn gereden? De inwoners van Oosterhout waren ofwel verplicht op de molen van de heer van Breda, de Lage Molen, ofwel op de Hoge Molen van de Johanniters te malen. Maar dat was voor de boeren uit Dorst ver weg, wel meer dan een half uur rijden.

Nieuwstraat

1878 de Nieuwstraat langs het bos van Corn. van de Corput door de 50 Bunder.

Nieuwe weg.

Tilburgseweg

1836 de groote weg beginnende te Breda en eindigende met de zogenaamde Maasdijsche Brug over de rivier de Donge, lang 12.837 ellen(lees: meter), zijnde geheel met keyen bestraat, 13 ellen breed.

Op deze begin 19e eeuw aangelegde weg werd op diverse plaatsen tol geheven, om de kosten van de aanleg terug te verdienen. In 1825 werden de tolposten genoemd:

Weg Breda-Grave: 1^e tol aan de aansluiting der oude baan naar Dorst, nabij de roomse kerk, circa 5178 ellen van de tol buiten de Bossche Poort te Breda op de weg der eerste klasse ⁷.

De afstand Breda /Dongewijk, aan de grens met Tilburg was 12,8 km. En de weg moest 13 ellen, lees meters, breed zijn.

SETERS

Baan van Breda naar Dongen

1841 de Baan van Breda op Dongen

Nieuwe baan van Breda naar Dongen. In 1884 genoemd de Nieuwe baan van Breda op Dongen

Van Breda naar Dongen liepen twee wegen, die slechts een kilometer

van elkaar lagen. De Oude Baan van Breda naar Dongen liep ten zuiden van Seters, via de weg die de Ketenbaan wordt genoemd en de Nieuwe Baan liep door de Baan van Luuk Mast (tegenwoordig: de Lange Dreef). Via Dongen kon men Tilburg en Den Bosch bereiken. De Nieuwe baan werd ooit aangelegd ten noorden van de Oude Baan omdat de oude Baan ergens in het Cadettenkamp door het zand was overstoven en men er niet meer door kon rijden.

Baan van Luuk Mast

Weg tussen de Hoevestraat en de Vijfeikenweg, genoemd naar Luuk Mast die op Tabakshoeve, Heihoef of de Sociëteitshoeve woonde, aan de oostkant van deze baan. Tegenwoordig wordt deze prachtig begroeide weg abusievelijk de Lange Dreef genoemd. Voor de aanleg van de sloot langs deze baan(jaren '60) was het hier veel natter en groeiden er veel Blauwe Knoop, Valeriaan, Vleugeltjesbloem en in de omgeving zelfs Heidekartelblad.

Nu staan er nog Bleeksporig Bosviooltje, Veelbloemige Salomonszegel, Speenkruid, Klimopbladereprijs etc.

Dreef, Lange

In 1848 wordt een perk de Lange Dreef genoemd. Het was ook de naam voor een dreef. Deze dreef liep tussen de Baan van Luuk Mast en de Ketenbaan.

Stond dus loodrecht op de huidige straat die abusievelijk Lange Dreef genoemd wordt.

Eikdijk

1735 Eykdyk

In de eerste helft van de 20e eeuw stonden er behalve eiken ook beuken langs de westzijde van de Eikdijk.

In 1735 moesten er sloten aan weerskanten van de Eikdijk gegraven worden en de uitkomende aarde moest gebruikt worden om de weg op

te hogen. De waterloop die van de ontginningen van de heer Snellen kwam moest opgemaakt' guijlsgewijs' (= als een geul?) diep anderhalve voet(OA41, f20).

Op de plaats waar de Bouwelingstraat op de Eikdijk aansloot moest een houten beer gemaakt worden van 'gesont'eikenhout,10 duim in het vierkant(OA41, f31).

Gilsebaan

1800 de Gilse baan

Dit is de weg die tegenwoordig de Vijfeikenweg heet. Voordat het vliegveld bij Gilze werd aangelegd liep deze weg rechtstreeks naar Gilze over het terrein van het latere vliegveld.. De Vijfeikenweg is genoemd naar een groepje van vijf eiken bij Rijen.

Rond 1735 was 'het gebergte oft de Landtduyn 'langs deze weg door de wind gaan vliegen en het was in twee of drie jaar wel 150 roeden in de lengte en 50 roede in de breedte opgeschoven naar het oosten. Hierdoor was de Gilsebaan overstoven en bijna niet meer te gebruiken. Daarom ordonneerde het gemeentebestuur dat er een sloot gegraven moest worden, breed 12 voet en aan de bodem 6 voet. De uitkomende aarde moest aan de oostkant van de sloot in de vorm van een wal worden gedeponerd, tot 5 voet hoogte(OA41, f18).

Heisteeg

1487 die Heystege

Smalle straat lopend naar de heide

Hoestraat

1628 de Hoestraete

Genoemd naar de hoeve of het Hoefke, een boerderij ten oosten van de Seterse bergen.

Ketenbaan

Genoemd naar de keten voor de turfgravers.

Vgl.1700: elf lope zaey, wey en heylant, met een quaede keet daerop staende, het moerken west, OA 154, f5. En 1657: Hendrick Dirck Janssen verk. Corn Pr Meeussen een stedeken met huijsken oft keetien daeropstaende, 6 lop, meest heyde en hoff, s'heere straet zuyden, het Moerken noorden, R 303, f42

Deze twee keten stonden op Steenoven.

Bij het legerkamp van 1732 zullen er ook keten en tenten gestaan hebben op de plaats van oefening.

De eigenaar van de boerderij/herberg op de hoek van de Ketenbaan/Vijfeikenweg, Hansort , werd de Ketenboer genoemd.

Klinkerweg.

Dit is de Eikdijk,ook wel genoemd Oosterhoutsedijk.

Setersestraat

1878 De Setersestraat

Dit is de door het gehucht Seters lopende straat.

De nederzettingsnaam Seters is verwant met de naam Sittart . De plaatsnaam Seters, Sittert is in diverse dorpen bekend. In Veldhoven , bij Grave en bij Soerendonk komt Sittert voor⁸. Bij Oerle ligt een Zitterd. In de Baronie heten akkers in de dorpsakker nogal eens Sittert, zoals te Baarle en Zundert: 1489 de Sittert te Zundert, 1662 den Sittaert, onder Baarle⁹. Voor de naam Sittaert en varianten heeft men een groot aantal verklaringen gegeven¹⁰; de meest waarschijnlijke lijkt die welke door De Bont ook gegeven wordt voor het Oerlese toponiem Zittert: 'het zijwaarts gelegene'¹¹. Bach geeft als betekenis voor zitterd 'seitwärts gelegener Gemarkungsteil'. Vergelijk voor het wegvallen van de 'w': boekweit>boekent¹².

Het gehucht Seters ligt aan geen enkele doorgaande weg want de oude weg Breda-Dongen passeert ten zuiden en de nieuwe weg Breda-Dongen ten noorden van dit gehucht, terwijl de weg Oosterhout Dorst ten westen en de weg Oosterhout-Gilze ten oosten ligt. Vandaar dat een betekenis het zijwaarts gelegene goed bij de situatie past. Men zou ook nog kunnen denken aan de door Schrynemachers voorgestelde interpretatie: bergflank, omdat Seters vrij dicht ligt bij de vanuit het westen oprukkende stuifzandbergen en het gebied ten westen van de Seterseweg ook veel reliëf vertoont. Maar die laatste betekenis kan voor de onder andere dorpen in de dorpsakkers liggende toponiemen nooit een passende verklaring zijn.

Setersestrek

1833 de Seeterse strek

Strek, streek < germ. striki'streep'¹³. Dus een langgerekt gebied. De Setersestrek wordt ook kortweg genoemd de Strek. Lag in het Uilenbos, ten noorden van de Lange Dreef. Mogelijk hebben streknamen betrekking op voormalige uitgiften van 12 bunder, de zgn. hoeven.

Vijfeikenweg

1848 den straatweg van Oosterhout langs de Heidehoef en de herberg de Vijf eiken

Genoemd naar de Vijf Eikskens onder Rijen: 1545 omtrent de Vyf Eycskens, P109,f3v.

Hier aan de zuidelijke punt van de straat ,onder Gilze en Rijen, stond een herberg met de naam de Vijf Eiken¹⁴.Op 20 apr.1840 werd het maken van een klinkerweg van Oosterhout langs de Heihoef en de Vijf Eiken aanbesteed: de lengte was 7.385 km. En de prijs beliep 39.000 gld. Het volgende jaar op de 10^e mei was het werk voltooid¹⁵

In 1735 ging het zand ten westen van de Vijfeikenweg stuiven. Het

stuifzand was 150 roeden lang en 50 r. breed en de baan naer Gilse was overstoven en kon niet meer gebruikt worden. Daarom besloot het dorpsbestuur een sloot e laten graven die boven 12 voet en op de bodem 6 voet breed moest zijn. Hij moest 4 voet diep worden. De uitkomende aarde moest aan de oostkant van de sloot een wal van 5 voet hoog vormen. (OA41,f18)

STEENOVEN

Oude Baan van Dongen op Breda

1769 de Oude baan van Dongen op Breda ,by het Moerken

Dit is de Ketenbaan en het oostelijk verlengde ervan. Het Moerken is de oude naam voor de Duiventoren. Er zat veel moer, veen.

Binnenpad

Verbindingsstraatje tussen de Steenovensestraat en het Varkensstraatje

Dongense eikdijk

1751 den Dongensen eijckdijck

Is dit de Nieuwe baan van Dongen naar Breda?

Heerbaan van Dongen

1700 aende herbaen van Dongen

Een Heerbaan is een grote doorgaande weg die twee dorpen/steden verbindt. Heer duidt hier op 'leger'. Het was dus eigenlijk een legerweg. Legers moesten uiteraard snel van de plaats naar de andere getransporteerd kunnen worden. Bij een leger hoorde ook de tros, met zware wagens beladen met voedsel, tenten etc.

Nieuwe dijk

1524 den wech die van Oesterhout coempt over den Nouwen Dyck

Is hiermee bedoeld de Steenovensebaan

Rijensestraat

Op de koffie bij

Omdat Ad van Groesen niet beschikbaar was, vergezelde John van Vugt dit keer Martin van Halderen bij zijn bezoek aan een bekende Oosterhouter. Op vrijdag 25 augustus belden we aan bij de pastorie van de Antoniuskerk waarna we hartelijk welkom werden geheten door de bewoner Paul van Acker. Zijn vrouw Ans had voor een lekker kopje koffie gezorgd en we zetten ons aan de ruime keukentafel. Paul is van geboorte een Tilburger (*un bekske kòffie*) en van origine tandtechniker. Sinds de overname van zijn Tandtechnisch Laboratorium door zijn zoon en zijn afstudeeropdracht in 2007 gaat hij door het leven als klinisch prothese techniker. Hij runt al vanaf de zeventiger jaren een tandtechnisch bedrijf in Oosterhout.

Toen hij in 1997 de parochie betrok bleek, dat er in zijn achtertuin een schuilkelder was. Mede op advies van derden heeft hij die laten onderzoeken en kwam hij in contact met de Heemkundekring Oosterhout (HKO). Met een aantal leden van de HKO heeft hij een projectgroep opgericht die probeert om de schuilkelder zoveel mogelijk in authentieke staat te houden. Dit met het doel om het nageslacht kennis te laten nemen van het verleden. Hij nam contact op met de gemeente Oosterhout. Er moest een bouwhistorisch rapport worden overlegd om de monumentale waarde te kunnen bepalen. De projectgroep komt daarom nog regelmatig bijeen om de laatste puzzelstukjes te vinden. Op afspraak kunnen groepen de schuilkelder bezoeken. Denk hierbij aan leerlingen van het Primair Onderwijs maar ook aan ouderen. Uit hun verhalen komen vaak verrassende feiten naar voren. Maar ook tijdens gemeentelijke of landelijke gebeurtenissen, zoals Bevrijdingsdag en open monumentendagen, stelt Paul de schuilkelder open voor een bezoek.

Buiten deze activiteiten houdt Paul zich echter ook bezig met een aantal, zeer uiteen lopende, hobby's. In zijn jonge jaren begon hij met

-
- ² Lindemans: Toponymie van Opwijk, nr.428-435, geciteerd in Goossenaerts, p.255
³ Molemans en Mertens, p. 430
⁴ Schönfeld, p.46
⁵ Molemans en Meertens, p.280
⁶ Buiks,Chr.: Veldnamen in de gemeente Gilze en Rijen, deel II, p.523
⁷ Wijst, M. H.van der: Situering van de rijks-tollen op de wegen Breda-Tholen en Breda -Grave in 1825, Brab.Heem 25(1973), p.84
⁸ Knippenberg, H. H.: Sittert als plaatsnaam, Brabants Heem 3 (1951), p.20
⁹ Regionaal Archief West-Brabant, Rzundert 280, f14; SAB, R796,f37v
¹⁰ Schrijnemakers,A.: Sittard =(Kollen)bergflank,Naamkunde 6 (1974),p.51-85
¹¹ De Bont, p.222,223; Bach II-1, p.305
¹² Bont, A. P.de: Noordbrabantse etymologieën, Naamkunde 4 (1972),p. 256
¹³ Gysseling, p.942
¹⁴ Buiks, Chr.: Veldnamen van de gemeente Gilze en Rijen, II, p.344
¹⁵ Hermans,Geschiedkundig overzicht der straatwegen (1852),p.83

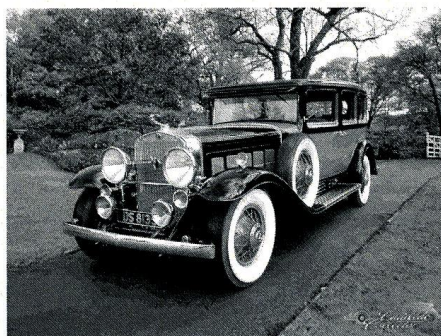
Op de koffie bij

Omdat Ad van Groesen niet beschikbaar was, vergezelde John van Vugt dit keer Martin van Halderen bij zijn bezoek aan een bekende Oosterhouter. Op vrijdag 25 augustus belden we aan bij de pastorie van de Antoniuskerk waarna we hartelijk welkom werden geheten door de bewoner Paul van Acker. Zijn vrouw Ans had voor een lekker kopje koffie gezorgd en we zetten ons aan de ruime keukentafel. Paul is van geboorte een Tilburger (*un bekske kòffie*) en van origine tandtechniker. Sinds de overname van zijn Tandtechnisch Laboratorium door zijn zoon en zijn afstudeeropdracht in 2007 gaat hij door het leven als klinisch prothese techniker. Hij runt al vanaf de zeventiger jaren een tandtechnisch bedrijf in Oosterhout.

Toen hij in 1997 de parochie betrok bleek, dat er in zijn achtertuin een schuilkelder was. Mede op advies van derden heeft hij die laten onderzoeken en kwam hij in contact met de Heemkundekring Oosterhout (HKO). Met een aantal leden van de HKO heeft hij een projectgroep opgericht die probeert om de schuilkelder zoveel mogelijk in authentieke staat te houden. Dit met het doel om het nageslacht kennis te laten nemen van het verleden. Hij nam contact op met de gemeente Oosterhout. Er moest een bouwhistorisch rapport worden overlegd om de monumentale waarde te kunnen bepalen. De projectgroep komt daarom nog regelmatig bijeen om de laatste puzzelstukjes te vinden. Op afspraak kunnen groepen de schuilkelder bezoeken. Denk hierbij aan leerlingen van het Primair Onderwijs maar ook aan ouderen. Uit hun verhalen komen vaak verrassende feiten naar voren. Maar ook tijdens gemeentelijke of landelijke gebeurtenissen, zoals Bevrijdingsdag en open monumentendagen, stelt Paul de schuilkelder open voor een bezoek.

Buiten deze activiteiten houdt Paul zich echter ook bezig met een aantal, zeer uiteen lopende, hobby's. In zijn jonge jaren begon hij met

het opkopen van een landrover, knapte die zelf op en verkocht die weer. Om daarna een andere auto te kopen, te renoveren etc. etc. Hij kreeg gaandeweg een voorliefde voor het merk Cadillac, een Amerikaanse auto, wel met voorkeur tussen 1906 en 1940. Paul richtte de Cadillac Collector B.V. op en realiseerde zo

een werkplaats en showroom om zijn grote fascinatie verder te kunnen ontwikkelen. Momenteel is hij met een speciaal project bezig. Hij kreeg de beschikking over de bouwtekeningen van een type Cadillac, dat in 1933 zou worden geproduceerd maar dat door diverse oorzaken nooit werd uitgebracht. Daarbij moeten alle onderdelen wel zoveel mogelijk authentiek zijn. Zo moet het leder, dat volgens de tekeningen in dit model zou worden gebruikt, aan een aantal voorwaarden voldoen. Uiteindelijk vond Paul dit bij een leerbewerker in Italië. En vindt hij een onderdeel niet, dan gaat hij in zijn werkplaats zelf aan de slag.

Paul is een aantal jaren geleden lid geworden van de Adviesraad Antoniusparochie. Deze raad is opgericht met instemming van de bisschop en geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het parochiebestuur. Zo zijn onderwerpen als herinrichting van inloophuis De Vinder, behoudt van specifieke activiteiten van de kerk, betrokkenheid van de leden van de geloofsgemeenschap reeds onderwerp geweest van gesprek geweest. Ook heeft Paul zo zijn eigen ideeën over de bestemming van de kerk. Wanneer de kerk in bezit zou komen van de gemeente Oosterhout, zouden het speelgoedmuseum en de HKO ernaar toe kunnen verhuizen. Verder kan er dan een kleine kapelruimte gerealiseerd worden, aangevuld met een kleine horecavoorziening voor bijvoorbeeld koffie en thee. De vrijkomende

ruimte aan de Zandheuvel zou dan heringericht kunnen worden voor een aantal woningen/appartementen. De gemeente heeft op die manier meteen de gelden beschikbaar om het onderhoud en inrichting van de kerk te financieren. Helaas is het voorlopig gebleven bij onuitgewerkte plannen, die hij overigens graag nog eens zou willen bespreken met gemeente en/of het kerkbestuur.

Jeu de Boules is ook een hobby van Paul. In 1981 was hij reeds lid van de vereniging 'Le Cochonnet', die tot 2010 haar domicilie had aan de Veerseweg. Aanvankelijk een mannenclub maar toen het ledental structureel ging dalen, werd besloten om ook vrouwen toe te laten. En dat werd een succes. Momenteel is ruim 60% van de \pm 100 leden van het vrouwelijk geslacht! 'Le Cochonnet' speelt een onderlinge competitie en heeft sinds 2010 haar banen bij de Warande.

Als Paul niet bezig is met het voornoemde, dan vindt hij vaak nog wat tijd voor fotografie. Hij heeft een voorkeur voor reportages en het maken van digitale albums en toont ons: het avondje van zijn Matenclub, de laatste mis en de laatste kerstvieringen in de Antoniuskerk, bijeenkomsten van de oldtimers, de showroom van de Cadillac Collector B.V. maar ook een begrafenis waarvoor hij gevraagd was om er een reportage van te maken.

Al met al is Paul een druk baasjemaar hij plant ieder jaar een aantal vakanties in. De enige die hem in Spanje – zijn favoriete vakantiebestemming – mag storen is zijn goede vriend Antonio. Paul: 'Als hij me dan 's morgens om 10:00 uur komt ophalen, gaan we lekker een bakje drinken. En daarbij een stokbroodje, overgoten met heerlijke olijfolie. Dat is genieten!'

We geloven het meteen!

Martin van Halderen en John van Vugt

Wisseling van de macht: Hoe Brabant haar Gouden Eeuw verloor aan Holland tussen 1568-1648

Roy Ripzaad

Inleiding

Het schilderij 'De zeeslag bij Gibraltar' van Cornelis Claesz. van Wieringen toont een interessant tafereel dat veel mensen als toonbeeld van de Gouden Eeuw zien. Een Hollandse vloot verslaat hier de machtige Spanjaarden. Deze 'Geuzen' voerden een dappere opstand tegen het, in de zestiende eeuw, machtigste rijk van de wereld. De Noordelijke Nederlanden wonnen niet alleen hun onafhankelijkheid, maar verwierven ongekeerde rijkdom en wereldwijde invloed. Maar was de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) niet meer dan een heldhaftige opstand? Was er geen keerzijde aan de welvaart van Hollandse steden? Binnen de vaderlandse geschiedenis vonden tegenstrijdige processen plaats in de andere gewesten die net zoveel aandacht verdienen. De ravage die vechtende legers hadden achtergelaten, de economische druk die een oorlogseconomie bracht en het naderhand uitmelken van grensgewesten door Holland zorgde ervoor dat Brabant in het bijzonder het hardst werd getroffen door de Tachtigjarige Oorlog, waar zij nog eeuwen last van zou hebben. Verscheurd tussen een Spaans en een Hollands kamp bevond Brabant zich in een moeilijke positie. Enerzijds deelde zij het katholieke geloof met de Spanjaarden, maar anderzijds culturele kenmerken als taal met de Hollanders. Deze tussenpositie, tezamen met haar geografische ligging met belangrijke steden als Breda en 's-Hertogenbosch, zorgde ervoor dat zij gedurende de Tachtigjarige Oorlog steeds een belangrijk doelwit was voor beide strijdende

partijen. Brabant was, en is, per slot van rekening de toegangspoort tot Holland en andersom ook tot de Zuidelijke Nederlanden.

Het ontploffen van het Spaanse admiraalsschip tijdens de zeeslag bij Gibraltar, ca. 1621

Deze sleutelpositie gaf Brabant op geografisch, politiek, strategisch en economisch vlak een enorm voordeel, waardoor zij tijdens de late Middeleeuwen een van de belangrijkste gebieden van Europa was. Maar deze zegen zou later ook een vloek blijken; in de vroegmoderne tijd zouden verschillende machten op haar rijkdommen azen. Dat betekende het einde van de Gouden Eeuw van Brabant, die haar respectabele plaats op het Europese toneel moest afstaan aan Holland. In dit essay wordt de politieke en economische situatie van Staats-Brabant als Generaliteitsland ten opzichte van haar situatie als hertogdom van voor 1568 als gevolg van de Tachtigjarige Oorlog onderzocht. Daarbij staat de volgende onderzoeksvraag centraal: welke gevolgen had de Tachtigjarige Oorlog voor de politieke en economische positie van (Staats-)Brabant binnen de Nederlanden?

De vergeten Gouden Eeuw van Brabant

Binnen het curriculum van het Nederlandse onderwijs wordt te weinig aandacht besteed aan de geschiedenis van de individuele provincies. De provincie Noord-Brabant is daar een uitstekend voorbeeld van. Zij heeft een prachtige, rijke geschiedenis, maar men moet voor deze kennis diep graven. Dit onderzoek heeft dan ook zowel maatschappelijke als wetenschappelijke relevantie, aangezien men een uitgebreider beeld van de vaderlandse geschiedenis zou moeten krijgen, om de verschillende identiteiten binnen ons kleine, maar diverse koninkrijk te kunnen begrijpen. Culturele identiteit is een direct product van de geschiedenis, dat zonder nadere verklaring niet begrepen kan worden: waarom is een Brabander anders dan een Hollander? Het antwoord ligt in hun historie, waarin zij aan verschillende factoren zijn blootgesteld. Geen van hun erfgoed is beter dan het andere en in het kader van het heden, waarin zij verenigd zijn, dienen beide verhalen belicht te worden. Deze verschillende identiteiten bezorgden de Brabanders een moeilijke periode tijdens het conflict tegen de Habsburgse overheersers, want de Brabantse bevolking voelde zich op de eerste plaats vooral Brabanders, het begrip Nederlander was hun volslagen vreemd¹⁶. De enige politieke band die een deel van Brabant met Holland had, was een klein aantal geslachten uit de hoge adel die de West-Brabantse landen bestuurden, waaronder de prins van Oranje, die ook baron van Breda en heer van een aantal heerlijkheden in West-Brabant was¹⁷. Zonder de belangrijke rol van Holland te marginaliseren, verdient Brabant, ook het Belgische deel, dus een prominentere plaats in de Nederlandse geschiedenis. Het hertogdom Brabant was namelijk al voor Holland een grote macht binnen de Nederlanden; sinds 1200 mocht de hertog van Brabant tol heffen op de Waal, had vrijstelling van tol op de Rijn

afgedwongen van de graaf van Gelre en de graaf van Holland moest zijn macht in Dordrecht en omgeving erkennen¹⁸.

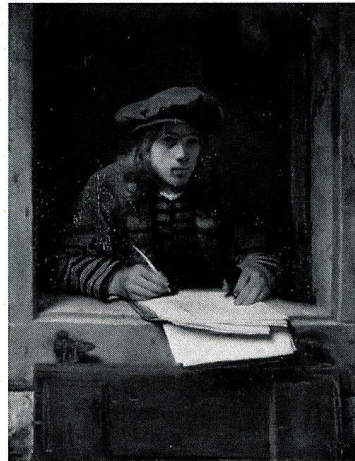
Slag bij Woeringen (5 juni 1288)

De eerste grote 'bloeiperiode' maakte Brabant mee onder het bestuur van de beroemde hertog Jan I.¹⁹ Hij bracht Brabant veel prestige en macht door zijn rol als kruisvaarder tegen de Moren in Spanje, maar ook de slag om Woeringen in 1288, waarin hij een grote overwinning boekte op de hertog van Gelre, de graaf van Luxemburg en de aartsbisschop van Keulen, zorgde ervoor dat de macht van Brabant aan het uitbreiden was²⁰. Deze consolidatie als machtsblok binnen de Nederlanden zorgde ervoor dat Gelre niet meer naar het zuiden kon uitbreiden, dat de aartsbisschop van Keulen zich minder kon bemoeien met de Nederlanden en dat Limburg als landweg van Keulen naar Vlaanderen bij Brabant ging horen²¹. Brabant had haar macht vast weten te leggen en dwong de sleutelpositie tussen de grote rivieren van de Nederlanden af. Politiek zat Brabant dus voor 1568 erg sterk in

het zadel. Maar ook economisch vormde Brabant in de late Middeleeuwen een van de belangrijkste gebieden van Europa. Haar handelssteden als 's-Hertogenbosch en vooral Antwerpen vormden rond 1550 het economische zwaartepunt van Europa²². De Zuidelijke Nederlanden vormden dan ook de 'juwelen' van de bezittingen binnen het rijk van Karel V²³.

De bloei van Holland ten koste van het Zuiden

Volgens historicus Jan van Oudheusden beleefde Brabant haar 'Gouden Eeuw' tussen 1430 en 1550²⁴. Kunst, muziek en cultuur floreerde in deze periode, Brabant was het bestuurlijk en economisch kerngebied van de Nederlanden en de welvaart kwam tot ontwikkeling, waardoor zij tot 'de lelie tussen de doornen' uitgroeide²⁵. Dat Holland haar Gouden Eeuw pas na de 80 jarige Oorlog beleefde blijkt bijvoorbeeld uit het ontstaan van een culturele verandering; de Hollandse stedelingen kregen een neiging om haar rijkdom steeds meer te laten zien, zoals

Zelfportret Samuel van Hoogstraten 1627-1578

blijkt uit een getuigenverslag van de 17^e-eeuwse schilder Samuel van Hoogstraten: 'In 't begin deezer eeuw waeren de wanden in Holland noch zoo dicht niet met Schilderyen behangen, als ze thans wel zijn'²⁶. Deze uitspraak uit 1678 beschouwt een vorm van de groeiend economie van Holland die zich in het dagelijks leven uitte. Ook het gemiddeld aantal jaarlijkse doorvaarten via de Sont –zeestraat tussen Denemarken en Zweden- benadrukt de economische hegemonie van Holland in en rond de Oostzee, aangezien meer dan 2500 Hollandse

schepen slechts concurrentie hadden van iets meer dan 1000 buitenlandse schepen²⁷. Voor Holland brak de Gouden Eeuw aan, maar de verschuiving van het politieke en economische zwaartepunt binnen de Nederlanden had grote gevolgen voor het Hertogdom Brabant. Met de Vrede van Münster (1648) stond de Spaanse koning het noordelijke deel van het hertogdom Brabant af aan de Verenigde Nederlandse Republiek²⁸. Hiermee werd Brabant bruto in twee delen gesplitst, zonder rekening te houden met religie, cultuur en geografie. Staats-Brabant werd echter al voor 1648 gevormd; zij werd in 1572 deels bezet door geuzen, in 1576 aangesloten bij de Noordelijke Nederlanden door de Pacificatie van Gent en in 1577 werd een aantal van haar steden bezet door Hollandse troepen²⁹. Het Nederlandse deel, nu dus Staats-Brabant, had een afwijkende politieke status; wegens het verzet van Holland kwam er geen gewestelijk bestuur³⁰. Als gevolg hiervan bleven er binnen Staats-Brabant slechts twee bestuurslagen over: Den Haag en de stads- en dorpsbesturen, die in theorie de enige –hetzij zwakke- buffer konden vormen tegen directe besluiten vanuit Den Haag³¹. Volgens historicus Maarten Prak waren de steden in zowel Holland en Brabant zeer autonoom³². Voor bijvoorbeeld 's-Hertogenbosch waren er sinds 1629 slechts enkele beperkingen van politieke en militaire aard ingevoerd, en kon het stadsbestuur, als het om interne gelegenheden ging, haar eigen gang gaan³³. Daarbij moet echter wel een kanttekening geplaatst worden, aangezien Brabantse steden aan een belangrijke Staatse eis moesten voldoen; het stadsbestuur mocht enkel uit gereformeerden bestaan, wat een vraagteken zet bij de koers die katholieke, Brabantse steden gingen volgen onder bestuur van protestantse bestuursleden die naar de pijpen van de Calvinistische Hollandse elite dansten³⁴. De politieke en financiële slagkracht van Brabant kwam dan ook onder Hollands bestuur en werd nu dan ook vooral als middel gebruikt om Hollandse belangen te behartigen en om de zeehandel aan te vullen met de

Brabantse agrarische sector en handel over land en rivieren met het Europese achterland. Nederlanden. Daarmee viel het noordelijke gedeelte van Brabant, ooit het centrum van de Bourgondisch Habsburgse Nederlanden, vooral door Hollands toedoen ten prooi aan economische exploitatie en werd daarmee in alles behalve naam een wingewest³⁵.

Veroordeeld tot de periferie

Historicus Guido de Bruin heeft belangrijk onderzoek gedaan, waarin hij de politieke, benarde situatie van Brabant ten opzichte van de Republiek heeft bestudeerd. Zijn werk heeft dan ook een grote waarde voor dit essay, aangezien de politieke achteruitgang van Brabant aan de hand van zijn onderzoek grotendeels verklaard kan worden. De centrale thesis wordt dan ook voor een deel aan de hand van zijn werk verklaard. De politieke marginalisatie van Brabant valt volgens de Bruin te verklaren aan een aantal belangrijke factoren, te beginnen bij het afwijzend karakter van Holland, dat Brabant geen positie van belang meer gunde toen het haar wonden van de 80-jarige Oorlog likte. Bij elke poging die Brabant deed om als volwaardig gewest toe gelaten te worden, werd zij door Holland steevast gedwarsboomd³⁶. Doordat Staats-Brabant geen verzet had kunnen bieden tegen de hoge belastingdruk die Den Haag haar oplegde, omdat zij direct door de Staten-Generaal bestuurd werd, was het gebied compleet kaal geplukt³⁷. Landsgewesten als Gelderland hadden door hun soevereine positie binnen de Staten-Generaal de kans tot grote nalatigheid in het opbrengen van belastingen³⁸. In Brabant werd echter iedere laatste belastingcent opgehaald en jammerklachten over de groeiende armoede werden genegeerd door de Verenigde Republiek der Nederlanden³⁹. Door de zware belastingdruk en het Hollands protectionisme was verpaupering toegeslagen in het eens zo welvarende gebied⁴⁰. Ook de inrichting van Brabantse steden was een

reden van de regionale verpaupering. Breda en 's-Hertogenbosch werden omringd met vestingwerken en hadden een groot garnizoen⁴¹. Hun economische invloed was daarmee beperkt tot regionale activiteit⁴². Daarnaast werd het Brabantse volk op religieus gebied gebagatelliseerd. De katholieke bevolking werd bij de uitoefening van haar geloof geterroriseerd door de protestantse overheersers, waardoor zij gedwongen werd hoge afkoopsommen te betalen en gedegradeerd werd tot een tweederangs, politiek onmondige massa⁴³. Het algemene beeld van Brabant tijdens en direct na de 80-jarige Oorlog is zeer negatief, het is een geschiedenis die dan ook weinig boven wordt gehaald door zowel Hollandse als Brabantse historici. Er dient echter een kleine nuancering plaats te vinden. Deze is te vinden binnen de internationale context⁴⁴. We dienen de geschiedenis vanuit haar eigen perspectief te bekijken, en in het zeventiende-eeuwse Europa was een hevige machtsstrijd gaande die het continent voor altijd zou veranderen. Grensgebieden werden vaak veroverd en heroverd, waardoor de lokale bevolking altijd onder een andere vlag leefde en was vooral lokaal en regionaal georiënteerd; nationalisme speelde nog geen rol van belang. De vraag die zich dan aandient is; wat gebeurde er eigenlijk met veroverde gebieden? De algemene trend was dat gebieden eigenlijk moeiteloos van eigenaar wisselden⁴⁵. Het veroverde gebied mocht dan ook vaak haar eigen instituties, functionarissen, rechten, gebruiken, munten en dergelijken behouden⁴⁶. Brabant was daarin echter een apart geval, omdat bij haar ook een groot godsdienstig aspect meespeelde, wat vaak met grof geweld en discriminatie gepaard ging⁴⁷. Het is dan ook belangrijk te onderzoeken waarom Brabant anders behandeld werd dan andere gewesten die door Holland veroverd of heroverd werden. Het antwoord op deze vraag ligt vooral in de tijd waarin Brabant deel werd van de Republiek⁴⁸. Na 1600 had Holland namelijk geen behoefte meer aan meer bondgenoten, zij was in haar Opstand aan de winnende

hand⁴⁹. Meer bondgenoten –in de vorm van een volwaardig gewest– zou alleen meer bemoeienis en compromisvorming betekenen⁵⁰. Daarnaast was Brabant door Holland vooral ingesteld als buffer tegen vijandelijke aanvallen⁵¹. Deze functie werd echter versterkt door de rivieren en daarom genoot Brabant niet van hetzelfde strategische belang als de oostelijke gewesten, waar natuurlijke barrières ontbraken⁵². Als laatste had de Staten-Generaal nog een belangrijke reden om Brabant geen politieke rol van betekenis te geven binnen de Republiek. Zij wilde namelijk de prinsen van Oranje niet te machtig maken, die al eerste adel van Zeeland waren en ook de baronie van Breda, het land van Cuijk en het markizaat van Bergen op Zoom in handen hadden⁵³. Wanneer Brabant wel een volwaardig gewest zou zijn geworden, wat zeer aannemelijk was geweest wanneer zij vóór 1600 met Holland verenigd was, zouden de prinsen van Oranje daarmee een groot en belangrijk deel van de Nederlanden bezitten. Dat Brabant haar Gouden Eeuw verloor verklaart Guido de Bruin dan ook vooral aan politiek gewin voor de Hollandse elite.

Conclusie

De geschiedschrijving van Brabant loopt enorm achter op die van Holland en krijgt te weinig waardering in het onderwijs en in de wetenschap. De reden daarvoor is eenvoudig; het is een pijnlijk hoofdstuk in de Nederlandse geschiedenis voor zowel Brabantse als Hollandse historici. De 80-jarige Oorlog was desastreus voor Brabant en de Zuidelijke Nederlanden; haar sterke politieke positie als brug tussen noord en zuid, poortwachter van de rivieren die een deel Europa met elkaar verbinden was gereduceerd tot een periferie die politiek onmondig was. Ook op economische gebied was haar rol van grootmacht vernietigd tot aanvulling op de Hollandse schatkist. De gevolgen hiervan waren immens; Brabant zou tot in de twintigste eeuw een arm deel van Nederland blijven. Ook de culturele splitsing

van het hertogdom Brabant in een Nederlands deel en het deel wat nu België vormt, had grote gevolgen. De contrareformatie deed veel Zuidelijke Nederlanders vluchten naar de Hollandse steden. Het verlies van kennis, kapitaal en mankracht bezegelde het lot van Brabant. Voor vervolgonderzoek zou het dan ook interessant zijn om te onderzoeken hoe groot de rol van migratie van Zuidelijke Nederlanders was op de Hollandse hegemonie; hebben toch de Brabanders de sterke positie van Holland geschapen? Daarnaast, wat beter past in de aanvulling van dit onderzoek is om te onderzoeken waarom de Brabantse bevolking deze uitbuiting en bezetting van de Hollanders eeuwenlang pikten. Waarom kwamen zij niet massaal in opstand? Wellicht was er dan met buitenlandse, wellicht Franse, interventie een nieuwe Brabantse staat ontstaan, een vroege voorloper van België. De conclusie is dan ook helder: de 80-jarige Oorlog had op politiek, economisch en religieus gebied een zeer negatieve invloed op de positie van Brabant. Deze keerzijde van de Vaderlandse Opstand met een belangrijke rol voor Brabant zou dus ook beter belicht moeten worden. Het 'Hollandcentrisme'³⁹ binnen de Nederlandse geschiedschrijving is dan ook ongegrond. Het is dan ook logisch dat de Brabanders opgelucht waren toen koning Lodewijk Napoleon hen hun eer, geweten en religie teruggaf. Zoals de Franse edelman Alexis de Tocqueville zei: 'Het handhaven van plaatselijke en gewestelijke autonomie en hun bestuurlijke verantwoordelijkheden is een van de beste middelen tegen despotisme '(1835, deel I).⁴⁰

1 Cock Gorisse, e.a., *Oosterhout, niet van gisteren. De geschiedenis van een vitale en veerkrachtige stad van de oude steentijd tot 2009* (Oosterhout, 2009) 179.

- 2 Cock Gorisse, e.a., Oosterhout, niet van gisteren, 179.
- 3 Klaas Jansma en Meindert Schroor, *Onze Vaderlandse Geschiedenis* (Leeuwarden, 1987) 95.
- 4 Jansma en Schroor, *Onze Vaderlandse Geschiedenis*, 95.
- 5 Ibidem, 96.
- 6 Ibidem
- 7 Thomas F. X. Noble e.a., *Western Civilization, beyond boundaries*. (Boston, 2014) 418.
- 8 Thomas F.X. Noble e.a., *Western Civilization, beyond boundaries*, 418.
- 9 Jan van Oudheusden, *Verhalen van Brabant: geschiedenis en erfgoed in tien tijdvakken*. (Tilburg, 2011) 112-145.
- 10 van Oudheusden, *Verhalen van Brabant*, 128
- 11 Eric Jan Sluijter, *Over Brabantse vodden, economische concurrentie, artistieke wedijver en de groei van de markt voor schilderijen in de eerste decennia van de zeventiende eeuw* (Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek Online, Volume 50, Uitgave 1, 1999) 113.
- 12 Jansma en Schroor, *Onze Vaderlandse Geschiedenis*, 201.
- 13 Ton Kappelhof, *De stedelijke financiën van 's-Hertogenbosch en Breda onder de Republiek Aspecten van het financieel-economische beleid van twee steden in de periferie* (Tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis 3 [2006] nr. 3, pp. 96-117).
- 14 J. G. M. Sanders. *Noord-Brabant tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden 1572-1795 Een institutionele handleiding* (Hilversum 1996) 8.
- 15 Ton Kappelhof, *De stedelijke financiën van 's-Hertogenbosch en Breda*, 96.
- 16 Ibidem
- 17 Remi van Schaik, 'Oorsprong en vroege ontwikkeling van stadsrekeningen in de Nederlanden', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis* 133 (1996) 144-162, aldaar 157-161; Maarten Prak, *Gouden Eeuw. Het raadsel van de Republiek* (Nijmegen 2002) 185.
- 18 Maarten Prak, *Republikeinse veelheid, democratisch enkelvoud. Sociale verandering in het Revolutietijdvak 's-Hertogenbosch 1770-1820* (Nijmegen 1999) 64.

-
- 19 Ton Kappelhof, *De stedelijke financiën van 's-Hertogenbosch en Breda*, 100.
- 20 Guido de Bruin, *Den Haag versus Staats-Brabant: Ijzeren vuist of fluwelen handschoen?* *Low Countries Historical Review*, volume 111, issue 4 (1996) pp. 449-463.
- 21 Guido de Bruin, *Den Haag versus Staats-Brabant*, 449.
- 22 Ibidem
- 23 Ibidem
- 24 Ibidem
- 25 Ibidem
- 26 Ton Kappelhof, *De stedelijke financiën van 's-Hertogenboschen Breda*, 99.
- 27 Ibidem
- 28 Guido de Bruin, *Den Haag versus Staats-Brabant*
- 29 Ibidem
- 30 Ibidem
- 31 Ibidem
- 32 Ibidem
- 33 Ibidem, 451.
- 34 Ibidem, 452.
- 35 Ibidem
- 36 Ibidem
- 37 Ibidem
- 38 Ibidem
- 39 Ibidem, 449.
- 40 Irene Broekhuijse & Jan Willem Sap, *De Amerikaanse droom van Tocqueville* (Nijmegen 2016) 13.

Colofon

Heemkundekringen hebben als doel het bevorderen van de belangstelling voor en de kennis van eigen volk en streek, volksgebruiken en de natuur, evenals het stimuleren van het behoud van historische waarden.

De heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout' houdt zich bezig met de geschiedenis van Oosterhout en haar kerkdorpen in de breedste zin van het woord. De activiteiten bestaan onder andere uit het verzamelen en vastleggen van historisch materiaal in beeld en op schrift en het presenteren door middel van publicaties, lezingen, tentoonstellingen enz.

Mocht u in het bezit zijn van historisch materiaal over Oosterhout en zijn kerkdorpen, dan willen wij dat graag lenen om te kopiëren of in te scannen, zodat het toegankelijk wordt voor de grote groep van belangstellenden en bewaard wordt voor het nageslacht. Natuurlijk zeggen wij ook geen nee als u het aan ons wilt schenken.

Bestuur:

Voorzitter:	Johan Benneker
Secretaris:	wnd. Mariëtte van Tilburg
Penningmeester:	Fred Willems
Overige bestuursleden:	Simon Burggraaf Ad van Groesen Martin van Halderen Frans Timmermans

Ereleden: Jan Broeders
Cor Huijben

Secretariaat: Heemkundekring
'de Heerlijkheid Oosterhout'
4901 HT Oosterhout
e-mail: hkoosterhout@gmail.com

Bezoekadres: op afspraak) Huis voor Erfgoed (achterom)
Trefpunt Heemkunde
Zandheuvel 51
4901 HT Oosterhout
tel. 0162 856133

Website: www.heemkundeoosterhout.nl

E-mail: info@heemkundeoosterhout.nl

Lidmaatschap:

Leden betalen een contributie van € 25,00 per kalenderjaar.

Inwonende gezinsleden betalen een contributie van € 10,00 per kalenderjaar. Per adres wordt slechts één exemplaar van het ledenblad bezorgd/verstuurd.

Het banknummer van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout is: NL 71 RABO 0126.346.224

Aan- en afmeldingen van het lidmaatschap schriftelijk bij het secretariaat.

Het lidmaatschap eindigt na schriftelijke opzegging op 31 december daarop volgend.

Abonnees:

Het is voor personen en instellingen mogelijk een abonnement op het ledenblad te nemen (zonder lidmaatschap). De kosten hiervan bedragen €20,00 per jaar (vier edities). Voor buitenlandse abonnees wordt dit bedrag verhoogd met de verzendkosten.

Redactie ledenblad: Piet van Beek

E-mail: med.blad.hko@gmail.com

Adverteerders:

Zij, die zich bereid hebben verklaard gedurende tenminste een kalenderjaar (vier edities) een advertentie te plaatsen in het ledenblad.

Voor mogelijkheden en kosten kunt u contact opnemen met de redactie of met het secretariaat.

JAC WAAS

Ridderstraat 116 Tel. 0162 453 515
4902 PB Oosterhout Fax 0162 423 484
www.jacwaas.nl

Natuurlijk gezond.

Gezondheidswinkel
broeders

- Natuurvoeding inclusief biologisch verswaren
- Dieetvoeding voor o.a. gluten-, suiker- en/of melkvrij dieet
- Natuurlijke lichaamsverzorging en cosmetica
- Homeopathie, vitamines en voedingssupplementen

Fysieke en online winkel!

Keiweg 7 Oosterhout • t: 0162-453223 • w: broedersgezondheidswinkel.nl

Wim Vermeeren fotografie
Varendonk 17 Oosterhout
Tel : 0162-450056-0642517674.

Wilt u hier uw advertentie ?

Ook een halve pagina is mogelijk.

Neemt dan contact op met de heemkundekring

‘de Heerlijkheid Oosterhout’

e-mail: hkoosterhout@gmail.com

drukwerk: www.totalprint.nl

Mede gesponsord door

Rabobank